

NOUL UMANISM ȘI EXPRESIILE SALE ÎN SISTEMUL DE EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚĂMÂNT

Tamara Maria Dobrin, Paula Stoleru-Constantinescu

Problematica social-filosofieă actuală a umanismului angajează un sistem nou de strategii de acțiune pentru consecvența promovare a acestuia în toate sferele vieții și activității sociale.

Din această perspectivă, este utilă relevarea coordonatelor actuale ale umanismului — conceput nu numai ca viziune teoretică, filozofică, sociologică — ci, mai ales, ca practică social-revolutionară, privind omul și problematica umană, abordată adecvat noilor noastre contexte sociale.

Considerăm că disputele teoretice actuale asupra umanismului își pot găsi criterii de validare, îndeosebi, prin referințele la expresiile practice-concrete ale viziunii umaniste în diferitele comportamente ale vieții și activității sociale.

Studiul nostru își propune ca, plecind de la evidențierea noilor dimensiuni sau coordonate sociale proprii noului umanism promovat de societatea noastră, să analizeze formele noi prin care se exprimă umanismul în domeniul educației și învățământului — îndeosebi, să releve noile semnificații umaniste ale idealului educațional și, respectiv, ale modelului formativ — ale modelului uman ideal —, promovat în sistemul de educație și învățământ, din țara noastră.

1. Semnificația și actualitatea problematicii social-filosofice și sociologice privind umanismul

Privit în acceptația sa extensivă, social-filosofică, umanismul cuprinde ansamblul concepțiilor care — în decursul întregii istorii a culturii și civilizației — au recunoscut (într-un fel sau altul) valoarea omului și demnitatea umană, infinitele posibilități ale omului pentru autodesăvîrșirea sa, pentru dezvoltarea și afirmarea liberă a personalității lui, pentru realizarea sa umană.

Exprimându-se în cele mai variabile forme — în cultură, în filozofie, umanismul a îmbrăcat el însuși, semnificații diferite — de la epoca Renașterii, a iluminismului, a revoluțiilor burgheze, pînă la noile sale forme de expresie — de împlinire în sens revolutionar și autentic — în condițiile societății noastre actuale. Astfel, umanismul a constituit o valoare perenă în filozofie, în cultură, fiind promovat cu consecvență în cultura națională și, implicit, în psihosociologia românească progresistă. Ca viziune socială și filozofică, umanismul a fost totdeauna profund implicat în sis-

temul național de educație și învățămînt. El dobindește multiple semnificații pentru om, întrucît umanismul privește nu numai conștiința filozofică ce se îndreaptă asupra omului însuși, ci și aspectele concrete ale vieții lui sociale, angajind cele mai de preț deziderate umane privind formarea și afirmarea liberă a personalității lui. Este bine săiut că umanismul a pus în centrul preocupărilor sale omul, ideea dezvoltării libere, armonioase a personalității sale, adoptînd o viziune optimistă asupra posibilităților lui, pentru permanenta sa desăvîrșire, pentru împlinirea valorii sociale a omului, pentru autorealizarea sa prin obiectivarea capacitatilor lui creațoare. Prin toate acestea, umanismul a constituit, totodată, o dimensiune esențială a culturii de autentică valoare social-umană. „Istoria arată că tot ce a rămas trainic și mare în cultura națională și universală poartă mesajul unei filozofii umaniste”¹. Umanismul are și semnificația unei caracteristici definitorii pentru acea ideologie care pune în centrul preocupărilor ei problematica omului; în sens tradițional, această problematică a umanului a fost cuprinsă, mai ales prin meditația filozofică privind : esența omului, „natura umană”; sensul existenței omului și destinul său în lume; aspirațiile, năzuințele, idealurile fundamentale ale omului și condițiile împlinirii lor; coordonatele majore ale devenirii și realizării umane etc. Desigur, toate acestea se impun nu numai efortului de gindire și creație filozofică, ci și în planul acțiunilor sociale — pentru promovarea umanismului în sfera vieții însăși. Subliniem că umanismul constituie o caracteristică dominantă a spiritualității poporului român, o virtute specifică — structurată multimilenar, în lupta sa pentru binele omului, pentru dreptate, libertate și progres social; astfel, el constituie o particularitate dominantă în universul spiritual al poporului român, în cultura națională ca și în cultura universală.

Înțeles de noi ca viziune filozofică și ca practică revoluționară — ca formă superioară a ideologiei privind problemele omului dar și ca practică socială în abordarea și rezolvarea efectivă a acestora — umanismul a dobândit noi caracteristici în concepția și activitatea social-politică a partidului nostru. El a devenit un umanism autentic, care nu-i doar un ideal sau un deziderat, ci împlinire efectivă a sa în acțiunea de transformare revoluționară a omului și a societății, în serviciul fiecărui om și al comunității în ansamblu. Realitatea noastră socială, națională, este fundamentată pe structurile social-politice și economice, specifice socialismului — cu diferențele sale trepte calitative pe care le-a parcurs, pînă la nivelul calitativ actual, al societății sociale multilateral dezvoltate.

Acstea asigură premisele obiective fundamentale pentru împlinirea reală a umanismului în toate sferele vieții și activității sociale. Prin însuși idealul social al activității sale, P.C.R. este promotorul adevaratului umanism, împlinit efectiv prin multiplele direcții de înnoiri sociale, care au determinat prosperitatea vieții materiale și elevarea profilului spiritual al omului nou, promovînd consecvent înfăptuirea integrală a autenticului umanism.

Noile dimensiuni umaniste ale societății, ale întregului nostru sistem social, ca și noile conținuturi și semnificații ale umanismului revoluționar

¹ Nicolae Ceaușescu, *Romania pe drumul construirii societății sociale multilateral dezvoltate*, București, Edit. politică, vol. 3, 1969, p. 589.

promovat în societatea noastră devin astfel termeni de referință pentru însăși practica social-educatională în contextul nou al sistemului nostru social de educație și învățămînt.

După opinia noastră, conștientizarea socială — la nivelul tuturor factorilor participativi în sistemul nostru de educație și învățămînt — a noilor conținuturi și semnificații ale umanismului (a noilor caracteristici proprii umanismului revoluționar) poate constitui o premisă necesară pentru permanenta perfecționare sau optimizare a activităților în domeniul educației și învățămîntului, o coordonată majoră în revoluționarea sistemului nostru social de educație și învățămînt, în împlinirea acestui obiectiv în consens cu cele mai semnificative deziderate sociale și umane, actuale. De aceea, în cele ce urmează vom releva, în primul rînd, unele aspecte mai semnificative cu privire la conținutul și caracteristicile noului umanism și implicațiile acestora pentru sistemul de educație și învățămînt.

2. Conținutul noului umanism și expresiile sale în sistemul de educație și învățămînt

În întreaga istorie a civilizației și culturii, umanismul s-a afirmat prin cuprinderea predilectă a problematicii omului, prin recunoașterea și promovarea valorii sale, prin exprimarea încrederii în capacitatele lui, prin afirmarea ideii de dreptate și libertate umană, de progres social, împlinit în sprijinul optimizării vieții omului, pentru autentică sa emancipare umană. Dar, de cele mai multe ori, toate acestea au rămas la nivelul unor simple idealuri abstractive — năzuințe și dezirabilități — fără a se putea împlini în sfera vieții însăși a fiecărui om. Din această perspectivă, pe drept, s-a spus că oamenii nu au dus lipsă de idealuri frumoase, ci de mijloacele efective ale realizării lor. Așa de pildă, omul a descoperit de mult căile realizării sau regăsirii de sine în muncă și creație — dar el nu a dispus practic de acele condiții și mijloace necesare pentru ca, prin acestea, el să se regăsească în mod total pe sine, să se împlinească plenar — cu adevărat. În același sens, putem menționa și faptul că omul și-a dat seama de mult de virtuțile educației și de valorile sale pentru om — pentru dezvoltarea și afirmarea sa umană multivalentă — dar accesul real și universal la aceste valori — împlinirea dreptului său uman la educație și dezvoltare — nu l-a putut asigura în mod autentic și cuprinzător decit societatea noastră, cu noile sale virtuți umaniste.

Puteam sublinia că este marea vocație socială a epocii noastre, a noii noastre societăți, a politicii P.C.R., de a promova o nouă viziune umanistă, cu posibilități de autentică realizare și împlinire efectivă în toate sferele vieții umane, în praxisul social conceput în sensul său cel mai cuprinzător (implicit, prin spectrul bogat și important al activităților educationale) *.

Umanismul constituie o viziune filozofică de larg orizont asupra omului și asupra societății, asupra transformării și desăvîrșirii lor în-

* În contrast cu aceste realități, mai sunt țări în lume, unde — pentru o parte semnificativă a populației — dreptul la educație și dezvoltare întâmplă dificultăți în realizarea sa autentică pentru om.

consens cu cele mai cuprinzătoare și semnificative deziderate social-umane, pentru o permanentă optimizare a vieții sociale și emancipare autentică a ființei umane. Umanismul este, totodată, o concepție în acțiune privind împlinirea valorii sociale a omului. El poate cuprinde strategiile practice de acțiune socială consacrată împlinirii demnității și libertății umane, dezvoltării și realizării plenare a personalității fiecărui om. Cu alte cuvinte,umanismul autentic, împlinit efectiv, în acțiunile revoluționare de transformare și autorealizare plenară a omului însuși — (privit, simultan, ca scop, ca ideal și valoare socială) angajează problematica formării omului nou — apt să se realizeze plenar prin acțiuni social-participative de valoare pentru el și pentru societate.

Considerăm că — în perspectivă sociologică — umanismul se impune a fi abordat în raport cu întregul sistem de condiții și factori social-determinativi care concură la realizarea efectivă a dezideratelor social-umaniste noi, manifestate ca idealuri sau năzuințe de profundă și cuprinzătoare semnificație pentru om și societate în ansamblu. Din această perspectivă, umanismul este și o dimensiune a activităților social-revoluționare, o coordonată majoră a însăși vieții sociale, a actelor de cultură și educație.

Umanismul dobîndește conținuturi și caracteristici distințe funcție de ansamblul sistemului social al unei epoci determinante, de contextele social-istorice, culturale proprii. În acest sens, s-a subliniat că : „Notiunea de umanism capătă înțelesuri diferite în raport cu orinduirea socială în care se afirmă, cu noile realități istorico-sociale. Actionind în spiritul concepției revoluționare despre lume și viață, partidul nostru asigură afirmarea deplină a rolului conducător al clasei muncitoare, cultivă un nou umanism revoluționar, în centrul căruia se află omul, interesele generale ale societății, crearea tuturor condițiilor pentru manifestarea deplină a personalității umane, pentru afirmarea intereselor supreme ale întregului nostru popor liber și stăpin pe destinul său”².

Conținutul și semnificațiile fundamentale ale noului umanism — principalele sale dimensiuni — au fost prospectate prin însuși Programul P.C.R. în care se subliniază că, „umanismul socialist concepe omul ca ființă socială, aflată în strinsă legătură și interdependență cu semenii săi, cu masele largi populare. El se intemeiază pe relații de colaborare și stimă reciprocă între toți membrii societății, pe interzicerea oricărei exploatari și asupriri, pe egalitate și libertatea omului de a acționa conștient pentru afirmarea personalității sale, pentru făurirea propriului său viitor”³. Aceste aspecte relevă sensurile multiple pe care le dobîndește noul umanism și direcțiile sale de afirmare în sfera vieții sociale a omului. „Noi pornim permanent de la necesitatea realizării unui umanism nou, revoluționar, în care omul să se poată afirma plenar în strinsă legătură cu societatea, cu colectivitatea din care face parte. Numai așa, fiecare om, fiecare personalitate, își poate pune mai bine în valoare capacitatea, talentul,

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la cel de-al doilea Congres al Consiliilor oamenilor muncii, „Scîntea”*, nr. 12 080, din 25 iunie, 1981.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății sociale multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 165—166.

energia și forța creațoare, se poate afirma în viața colectivității, a întregii noastre națiuni”⁴.

Autenticitatea nouluiumanism promovat de P.C.R. în domeniul educației descurge din toate atributile definitorii lui — implicit, din specificitatea conținutului său concret și din realismul propriu strategiilor practice de implementare în întreaga viață și activitate socială — din modul în care partidul are în vedere omul concret, cu toate calitățile și virtuțile sale chiar cu unele limite sau abateri posibile. Partidul a formulat, totodată, o viziune optimistă asupra resurselor omului, garanția permanentei desăvârșiri și autodesăvârșiri umane.

„Socialismul se clădește cu oameni, așa cum sunt ei, cu lipsuri și minusuri. Dar viața demonstrează că socialismul a obținut realizări uriașe într-o perioadă istorică scurtă; el a lichidat pentru totdeauna exploatarea omului de către om și asigură infăptuirea, odată cu dezvoltarea forțelor de producție, a unor relații noi, de echitate și egalitate între oameni, unumanism nou”⁵.

Educația și invățămîntul devin factori tot mai pregnant implicați în realizarea programului de dezvoltare calitativă a întregii activități economico-sociale, de progres tehnico-economic și cultural, de implementare și valorificare a revoluției tehnico-științifice în diferite compartimente ale vieții și activității sociale. Participarea activă la realizarea — pe trepte mereu superioare — a progresului social al patriei constituie condiția de implementare a unui nouumanism. Aceasta solicită ca „să punem la baza invățămîntului nostru, a întregii activități politico-educative concepția revoluționară și patriotismul revoluționar”⁶.

Patriotismul manifestat activ-participativ devine o caracteristică a nouluiumanism, promovat de P.C.R. Pentru a împlini practic, tot mai consecvent și pregnant, noile dimensiuni umaniste ale proceselor de educație și invățămînt, este important să avem permanent în vedere că: „noi vrem să promovăm unumanism revoluționar, unumanism al muncii și creației ... Tendința de a considera umaniști pe cei ce învață doar teoria și ignorează practica și neumaniști pe cei ce și însușesc știință pentru a putea contribui la dezvoltarea societății este nejustă ... Scoala cu adevarat umanistă este cea care asigură formarea profilului nou, complex și multilateral al omului, orinduirii socialiste, care oferă tineretului o pregătire solidă pentru viață încit să fie în stare să se încadreze în activitatea de construcție socială și de dezvoltare a patriei”.

Noua viziune asupra umanismului împlinită consecvent în sistemul educativ și invățămîntului presupune o adecvată adoptare a căilor de acțiune, care să servească în modul cel mai înalt idealurile societății noastre, idealuri profund umaniste care privesc autentica realizare și împlinire umană. Totodată, acesta solicită adoptarea consecventă a modelului uman ideal promovat prin întreaga politică a P.C.R. în sistemul nostru național de educație și invățămînt. Este meritul deosebit al partidului nostru de a fi

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului național al oamenilor muncii*, 19–20 ianuarie 1981, București, Edit. politică, 1981, p. 29.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății sociale multilaterale dezvoltate*, vol. 15, București, Edit. politică, 1977, p. 458.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la deschiderea noului an de invățămînt*, „Scînteia”, nr. 12 151, 16 septembrie 1981.

elaborat un sistem cuprinzător de măsuri pentru realizarea optimă a sistemului de educație, într-o nouă viziune, de cea mai bogată și autentică semnificație umanistă, avind în vedere întregul univers al valorilor umane înaintate – privind *munca și creația în serviciul omului* și al prosperității sale, al progresului social-uman, al patriotismului, al celor mai caracteristice virtuți proprii poporului român. Totodată, s-a avut în vedere noua condiție umană – a omului societății noastre, confruntat cu noile probleme ale revoluției științifico-tehnice actuale, realizată la un nivel nou în acord cu Programul P.C.R., prin liniile directoare ale Congresului al XIII-lea al P.C.R.

Umanismul – cu conținutul său nou – se înscrie în structura *idealului nostru educațional*, promovat consecvent de P.C.R. în întreg sistemul de educație și învățămînt. „Socialismul presupune crearea unui om nou, înaintat, cu o conștiință umanistă, cu o gîndire cutezătoare, revoluționară, capabil să înțeleagă legile dezvoltării sociale, comandamentele istoriei, să acționeze în spiritul cerințelor obiective ale progresului, pentru înfăptuirea mărețelor idealuri ale comunismului”⁷. Totodată, umanismul constituie una din *valorile educațional-formative centrale* care se impun a fi cultivate sistematic prin toate formele de activități educative, de învățămînt și cultură, reprezentînd o *virtute centrală a omului de tip nou*.

Din perspectiva abordării umanismului ca valoare educațională, putem menționa că ea ocupă un loc supraordonat în sistemul de valori ce se impun prioritar în cadrul obiectivelor educațional-formativ, adoptate în sistemul nostru actual de educație și învățămînt.

De asemenea, privim umanismul ca exprimînd *una din direcțiile majore de împlinire a noului ideal educațional*, ca *una din liniile strategice de acțiune educațională* – cu semnificații majore – pentru întregul proces complex de formare a omului nou. În mod deosebit, la Congresul educației politice și culturii socialiste s-a formulat cu mare pregnanță ideea umanismului ca obiectiv educațional și s-au relevat căile majore de împlinire precum și semnificațiile sale noi. Această orientare s-a manifestat însă cu deosebită consecvență în întreaga activitate a partidului nostru – în domeniul educației, învățămîntului și culturii. Referindu-se la rolul operelor de artă și cultură în promovarea spiritului umanist, secretarul general al partidului nostru sublinia: „Răspunzînd cît mai bine idealurilor și setei de progres a oamenilor muncii, aceste opere trebuie să dezvolte gustul pentru frumos, pentruinaltele valorî morale ale societății, să-i formeze pe oameni, implicit pe tineri, în spiritul luminoaselor principii ale umanismului revoluționar. În spiritul străvechilor virtuți de dreptate și omeneie ale poporului român este necesar ca tinerii comuniști să devină adevarati comuniști de omenie, punînd toată viața și munca lor în slujba oamenilor, fericirii lor, în slujba egalității și dreptății sociale”⁸.

În munca de educație umanismul dobîndește și rolul unui principiu dirigitor, cu semnificații generale, cuprinzătoare – coextensive conti-

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății sociale multilateral dezvoltate*, vol. 12, București, Edit. politică, 1975, p. 283.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății sociale multilateral dezvoltate*, vol. 12, București, Edit. politică, 1976, p. 152–153.

nuturilor și semnificațiilor altor principii fundamentale în munca de educație. Privit ca principiu în activitatea educatională, aceasta solicită ca ansamblul activităților educationale să contribuie la implementarea idealului educational umanist caracteristic societății noastre, la realizarea noii condiții umane a omului, la pregătirea lui pentru muncă, pentru viață și creație, ca premişă decisivă pentru realizarea omului societății noastre, angrenat larg într-un spectru bogat de acțiuni și interrelații sociale, pentru participarea conștientă creatoare la viața și activitatea socială.

3. Dimensiuni umaniste ale idealului nostru social și educational

Umanismul caracterizează însuși idealul societății noastre care pune în centrul preocupărilor sale omul și ridicarea permanentă a calității vieții sale, implementarea superioară a personalității lui. „Telul suprem al politiciei noastre — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — este omul, crearea condițiilor ca muncitorul, țărănu, intelectualul să se poată bucura de toate binefacerile civilizației. Pentru om făurim baza materială, dezvoltăm forțele de producție, căutăm să așezăm raporturile sociale pe baza principiilor marxist-leniniste, să înlăturăm tot ceea ce altereaază sau umbrește idealul echității sociale, al egalității în drepturi. Făurim societatea socialistă în care omul să fie figura centrală, în care totul să fie închinat omului”⁹.

Dimensiunile noi ale idealului social propriu societății noastre sunt păstrurate de spiritul profund umanist; el cuprinde drept tel făurirea celei mai umane societăți. „Nu trebuie să uităm nici un moment că mai presus de orice se află omul; dezvoltarea lui multilaterală trebuie să stea în centrul tuturor preocupărilor partidului nostru să fie telul suprem al societății noastre”¹⁰.

Atenția acordată învățământului și perfectionării lui, dialogurile conducerii cu lăzătorii școlii — cu cadre de specialitate —, Congresurile desfășurate la nivel național privind educația și învățământul — Forumul tineretului, diferitele hotărîri de partid și de stat, ca și caracterul colectiv al conducerii și îndrumării proceselor de perfectionare continuă a acestui important sector al dezvoltării sociale, au contribuit la adevararea permanentă a strategiilor de dezvoltare și perfectionare a educației și învățământului la caracteristicile strategiilor de dezvoltare economico-socială a țării. Această nouă orientare a școlii spre problemele dezvoltării economico-sociale și politice conferă noi valențe umaniste proceselor de educație și învățământ care să asigure — la un nivel calitativ superior — pregătirea tinerilor pentru muncă, pentru viață, pentru integrarea lor eficace în sfera activităților social-umaniste.

Idealul social în activitatea partidului nostru devine și ideal umanist cu profunde semnificații pentru realizarea umană a fiecărui om; el se exprimă, totodată, prin noul ideal social-educational, ce privește însuși

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al oamenilor muncii*, 19–20 ian. 1981, București, Edit. politică, 1981, p. 29.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul dezvoltării construcției sociale*, vol. 3, București, Edit. politică, 1969, p. 589.

noul model uman promovat în societatea noastră. Aceasta dobindește semnificația majoră a însuși idealului uman de viață, al fiecărui om — pentru a căruia implinire devin responsabili deopotrivă omul — ca individ — și colectivitatea sa umană în care își desfășoară munca și viața, în care se formează. Întregul program de măsuri privind continua perfecționare a sistemului de educație și învățămînt a implinit multiple sensuri umaniste în formarea omului nou. „...partidul nostru pune în centrul atenției făurirea omului nou, folosirea deplină a tuturor mijloacelor de care dispune societatea pentru ridicarea nivelului general de cultură — profesional, politic, științific — al maselor largi”¹¹, pentru înarmarea lor cu cele mai avansate cuceriri ale geniului uman. Educația devine una din importantele căi de realizare a umanismului promovat de P.C.R.; ea cuprinde procesul complex de formare a personalității omului nou — în acord cu noile solicitări sociale și cu noile deziderate umane — pentru pregătirea sa în vederea participării active, conșiente și creatoare la implinirea programului de dezvoltare socială și pentru propria realizare umană a fiecărui om. Educația devine astfel o condiție decisivă pentru implinirea în sens umanist a noii condiții umane a omului societății noastre, angajat într-un perimetru larg de participare socială, cu noi dimensiuni și virtuți ce presupun, deopotrivă, conștiință și responsabilitate, activism înalt, angajare și creativitate, în afirmarea socială polivalentă.

Întregul sistem de măsuri privind revoluționarea școlii românești contemporane este în consens cu implinirea dimensiunilor umaniste ale societății noastre, ale concepției P.C.R. privind idealul social-educational de dezvoltare multilaterală a personalității umane, pentru asigurarea condițiilor necesare în vederea implinirii noii condiții umane a omului societății noastre.

4. Noile dimensiuni ale modelului formativ și direcțiile implinirii lor umaniste

Noul ideal umanist cuprinde în structura sa, totodată, modelul formativ-fundamental, conceput de noi ca expresie concretă a idealului social-educational. Prin conținutul său, el poate fi definit ca imaginea ideală a omului nou, ca prototip uman ideal; el cuprinde prototipul de perfecțiune morală, socială, profesională, general-umană, spre care tinde societatea noastră și sistemul activităților social-educationale desfășurate în diferitele cadre organizaționale; astfel, el constituie scopul sau finalitatea supremă a acțiunilor instructiv-educative, etalon valoric de referință în conceperea și realizarea exemplară a strategiilor educationale concrete, pentru implinirea optimală a valorilor educationale proprii idealului nostru uman, formativ. Prin conținutul său calitativ nou și prin esența sa, modelul nostru formativ, actual, se definește prin tipul nou de personalitate pe care îl prefigurează și îl realizează concret societatea noastră — omul total, multidimensional, apt de realizare și afirmare umană plenară — în consens cu noile caracteristici în universul muncii, al

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, București, Edit. politică, 1976, p. 39.

creației, al culturii și civilizației societății noastre, oferind cadrul realei democrații participative în toate sferele vieții și activității sociale. De aceea, modelul nostru formativ actual este acela al omului participativ, apt de acțiuni eficiente, creațoare, angajat social și pentru propria dezvoltare și desăvârșire umană, participant activ și novator la progresul domeniului său de activitate social-productivă, culturală, în consens armonios cu progresul general al comunității lui sociale. Modelul nostru formativ ideal este cel al omului înaintat, militant activ pentru progres social, apt să și pună în valoare capacitatele sale de acțiune și creație, de autorealizare și desăvârșire umană permanentă. De aceea, omul nou „trebuie să fie stăpin pe cele mai înaintate cuceriri ale științei, ale cunoașterii umane, să se caracterizeze prin înalte virtuți politice și morale, prin pasiune pentru muncă și pentru creație, prin îndrăzneală în gindire și acțiune, prin cutezanță în promovarea noului în întreaga viață socială, prin fermitate în lupta pentru dreptate și adevăr, pentru înfăptuirea principiilor eticii și echității socialiste, prin hotărîre de a lupta cu abnegație și vitezie pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a integrității și suveranității patriei, a cauzei comunismului în patria noastră”¹².

Rezultă cu pregnanță faptul că — prin conținutul concret al valorilor educaționale pe care le cuprinde — noul ideal și model formativ — umanismul devine o valoare social-educațională sintetică, ce poate fi împlinită integral și autentic. Acesta este modelul uman de realizare a omului social — în sensul său autentic — omul politic (cu înalte virtuți cetățenești), omul cetățean (cu înalte și autentice virtuți civice), omul-muncitor (cu virtuțile luptătorului pentru progres), omul-creator (a cărui muncă se ridică la rangul valorie de creație, dobândind structura oricărui proces creator) — intrucât noul context social a conferit alte dimensiuni condiției umane a muncii.

Noile transformări la nivelul conștiinței umane — ca rod al politiciei P.C.R. în domeniul educației și învățământului, a culturii în genere — constituie nu numai o condiție pentru accelerarea progresului social ci și pentru o mai autentică și deplină realizare a omului însuși, pentru îmboğățirea și elevarea vieții lui spirituale, a calităților lui morale, pentru o înflorire a personalității, pentru integrarea tinerelor generații în noul nostru orizont social și cultural.

Educația — la nivel național — a dobândit un caracter unitar-sistemnic, angajind acțiunea convergentă a tuturor factorilor educaționali, în sistemul cărora coreleză unitar, școala, familia, societatea, locul de muncă, cadrul general social-economic și politic. Este demn de menționat și cadrul organizatoric-politic nou, larg-democratic, ce inseră procesul dezvoltării în linii strategice optime, fundamentate științific, oferind contexte favorizante pentru împlinirea noului ideal, social-umanist. Școala românească a parcurs procesul revoluționar, cu exigențele sale întrinseci de structurare nouă, pentru a răspunde cerințelor noii etape de dezvoltare socială, pentru integrarea tinerelor generații în noul nostru orizont social și cultural.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, București, Edit. politică, 1976, p. 111.

Sub aspect practic, împlinirea umanismului în educație solicită realizarea consecventă a orientării actuale a învățământului, asigurarea unui caracter înalt formativ al școlii, în consens cu valorile educaționale, moral-politice și culturale ale epocii noastre. Sarcina importantă a școlii este de a realiza idealul dezvoltării multilaterale a omului, sensul propriu umanismului românesc, al societății noastre (amplificind potențialul de autorealizare umană – prin participare socială, cu valoare pentru individ și comunitatea umană). În educație, se impune să avem permanent în vedere demersul real al devenirii și realizării umane în cadrul dialecticii intime a interrelațiilor om-comunitate umană; prin colectivitatea umană, omul se afirmă și se dezvoltă, își definește propria sa valoare umană concretă, și, prin aceasta, va contribui la definirea valorii importante a colectivității umane căreia îi aparține (care, la rîndul ei, se va răsfringe asupra individualității fiecărui, determinând linia viguroasei deveniri și realizări a personalității fiecărui om).

Modelul nostru umanist de dezvoltare a personalității este cel al unei armonioase realizări a acesteia în toate planurile vieții: social-productive, economice, politice, moral-cetățenești. Însuși modelul dezvoltării armonioase a societății, unitatea moral-politică proprie comunității noastre sociale, devine baza obiectivă – cadru formativ esențial – pentru dezvoltarea multivalentă și armonioasă a tuturor dimensiunilor ființei umane, promovînd un mod superior de împlinire umană, prin convergența armonioasă dintre gîndire și acțiune, între ideal și real, dintre orientarea filozofică, morală, estetică, științifică și comportamentele umane concrete în diversitatea cîmpurilor de manifestare și realizare umană.

Putem sublinia că umanismul devine astfel o caracteristică dominantă a personalității superior structurate, fiind central în scara de valori a poporului nostru, pentru care omenia constituie o virtute umană de prim rang – simbol sintetic al caracteristicilor originale proprii umanismului poporului român. Astfel înțeles, umanismul trebuie să devină, tot mai mult, o valoare educațională obiectivată în ansamblul manifestărilor și împlinirilor tinerelor generații.

Prin cultură, omul dobîndește virtuțile împlinite ale umanului, care devin autentice pentru el prin propriul efort de muncă și creație, precum și prin integrarea valorilor universale în sistemul valorilor fundamentale ale culturii naționale. De aceea, putem sublinia că, însuși înțelesul pe care noi îl conferim culturii generale cuprinde sistemul cunoștințelor fundamentale în domeniul științei și tehnicii, al patrimoniului valorilor culturii și civilizației universale, împlinit prin tot ce e mai de pret în patrimoniul civilizației și culturii naționale, prin experiența înaintașilor în toate domeniile creației materiale și spirituale. Experiențele de mare valoare în viață și activitatea unor personalități și colective reale (nu numai din istoria trecutului ci și din contemporaneitate) oferă acele modele veridice ce pot contribui la implementarea modelului uman ideal în sfera vieții și activității tinerelor generații.

Umanismul înseamnă și preocuparea pentru formarea tinerelor generații astfel încît să dispună de o pregătire reală pentru muncă, pentru viață și de un orizont cultural larg. Aceasta înseamnă, de asemenea, o permanentă raportare a modelului formativ și a strategiilor educaționale

la aspectele majore ale devenirii și dezvoltării umane multilaterale, la trebuințele fundamentale ale omului în planul propriei sale realizări umane, dar și o raportare, simultană, a acestora la necesitățile obiective și posibilitățile epocii.

Orientarea școlară și profesională dobîndește ea însăși multiple semnificații sociale și umaniste întrucât privește nu numai asigurarea optimumului realizării omului în muncă ci și traducerea în acțiune a politicii privind asigurarea, pregătirea și valorificarea optimă a resurselor umane de forță de muncă, necesare pentru realizarea strategiilor de dezvoltare economico-socială la nivel național, în consens cu interesele întregii noastre comunități sociale.

Sistemul acțiunilor de pregătire pentru muncă, pentru profesie trebuie să dobândească o mai mare eficacitate (o reală funcționalitate) în raport cu sarcinile efective de activitate productivă și în acord cu solicitările omului în producția modernă. În desfășurarea activităților practice productive — integrate învățământului și cercetării — este necesar să se depășească stilul activităților stereotipe, reproductive; omul civilizației moderne este omul conducător de procese și creator. Inteligența activă — eficace — productiv-creatoare, creativitatea cu toate formele ei de expresie, se impun a fi cultivate tot mai mult ca valori educaționale importante în structura cuprinzătoare a noului model formativ. Fiecare profesie poate oferi posibilitatea afirmării, a autorealizării, peîmpins un cimp de autoexpresie și afirmare creativă.

Modelele educaționale de antrenament creativ pot constitui strategii constante de concepere și desfășurare a diferitelor forme de activități școlare — de învățămînt — cercetare și producție. Aceasta constituie o altă dimensiune a modelului formativ actual, care se impune a fi tot mai pregnant implementată în sistemul activităților instructiv-educative — pentru a amplifica potențialul de autorealizare umană a tinerelor generații. De asemenea, se impune o traducere consecventă în acțiunea educativă a noilor dimensiuni ale conceptului de cultură, angajind armonios cultura generală și cultura profesională și avind în vedere dominantele culturale ale secolului XXI. Acestea se referă la asimilarea achizițiilor fundamentale ale științei și tehnicii contemporane și a noilor raporturi ale acestora, privite în perspectiva funcționalității lor practic-aplicative (validate și exprimate efectiv, în acțiune) și integrate armonios pe fundalul de cultură și civilizație națională. Valorile noi ale culturii și civilizației umaniste trebuie să se releve în noul prototip ideal de relații umane, ce trebuie să fie cultivate și în sfera vieții școlare.

Putem sugera unele direcții de perfecționare posibilă — în continuare — a modalităților de împlinire concretă a umanismului în domeniul sistemului de educație și învățămînt.

Credem că se impun preocupări mai insistente pentru cunoașterea problematicii umane concrete a tinerelor generații, a noii condiții umane, funcție de noul statut social pe care epoca noastră îl conferă — îl asigură — acesteia. Avem în vedere faptul că epoca noastră — în mod deosebit, societatea pe care o edificăm în patria noastră, cu noile sale trepte pe care le-a atins — conferă, în mod real, tinerei generații dreptul său la educație și dezvoltare, la decizia socială, prin participare responsabilă în raport cu ceea ce sprijină progresul și împlinirea drepturilor vitale

ale oricărui om, posibilitățile lui efective de participare socială și realizare umană plenară. În acest sens, este necesar să se acționeze ferm pentru prevenirea oricăror forme de „rebut” în educație, pentru prevenirea evenualelor fenomene (oricit de „izolate” pot fi ele) de inadaptare școlară și socială, de neintegrare în munca social-utilă — singura care poate oferi omului optimumul dezvoltării și realizării lui umane, statutul autenticei demnități omenesti.

Îndrumarea educațională apropiată pentru prevenirea evenualelor dificultăți (în învățământul de toate gradele și formele sale — inclusiv, în situațiile specifice celor care parcurg învățământul serial sau cel fără frecvență) devine o condiție firească pentru înlăturarea oricăror forme prin care se mai manifestă slabele performanțe, eventuala răminere în urmă la învățătură; în același sens umanist, se pot împlini și preocupările mai sistematice pentru înlăturarea oportună și prevenirea evenualelor fenomene de mediocritate, de nerealizare sau „subrealizare”, neîmplinire a autenticelor posibilități ale elevilor, pentru dezvoltarea și afirmarea lor plenară, social-umană. În acest scop educațional special, este util să se acționeze mai ferm pentru a induce în cazul tuturor elevilor și tinerilor un stil optim de muncă, pentru utilizarea deplină a timpului consacrat diferitelor activități, inclusiv a celor de ordin cultural-educativ, organizate în timpul liber (pentru valorificarea integrală a importantului lor potențial formativ). Ele trebuie să amplifice capacitatele tineretului pentru participarea socială, creatoare — în toate formele muncii sociale și ale creației, ale vieții social-politice, obștești.

Totodată este necesar să se manifeste mai multă fermitate și consecvență în perfectionarea modalităților de împlinire efectivă a tuturor tipurilor de activități școlare — și, îndeosebi, a activităților practice productive, astfel încit acestea să-și împlinească toate importantele lor virtuți formative în educarea tinerelor generații. Avem în vedere investirea efortului real de către elevi în pregătirea lor pentru profesie, pentru integrarea în munca social-productivă, creatoare, de autentice semnificații sociale. De aceea, activitățile practice desfășurate trebuie să angajeze multiple tipuri de capacitați pe care le solicită activitatea productivă modernă, virtuțile cercetării, ale inovării, ale capacitaților de organizare și conducere a muncii la nivel superior, încit ele să ofere modelul real de muncă și creație în unitățile socialiste. Munca realizată de elevi trebuie tot mai mult să coreleză cu demersul științific — explicativ și creator, cu evoluția întregii personalități apte să înțeleagă valorile sociale și morale ale muncii și să le realizeze concret în propriile sale activități de semnificație moral-civică și patriotică.

În acest sens, subliniem că „este necesar să punem la baza învățământului nostru, a întregii activități politico-educative concepția revoluționară și patriotismul revoluționar”¹³. Aceasta poate contribui la împlinirea vocației sociale noi a învățământului în pregătirea resurselor umane de forță de muncă, a specialistilor de care patria are nevoie dar și a cetățeanului-patriot, apt să realizeze efectiv legămintul său cu crezul social-fundamental al poporului cîrcaia apărîne. Însăși activitatea practică — în

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvințare la deschiderea noului an de învățămînt*, „Scînteia”, 16 septembrie 1981.

industria și agricultură — trebuie să se armonizeze cu demersul de assimilare a unor cunoștințe științifice și a unor semnificații mai profunde, de ordin social și patriotic, ale acțiunilor realizate prin participarea tuturor cadrelor didactice, cu diferite profiluri, a căror competență reunită poate determina un spor de formativitate muncii efective realizate.

Se impune, totodată, o responsabilitate înaltă pentru creșterea sănătoasă a tinerei generații, pentru dezvoltarea ei armonioasă, fizică și psihică, pe baza utilizării unor metode psihopedagogice moderne, a unor strategii și procedee nuantate de acțiune, științific fundamentate, care să împlinească, la nivel superior, nevoia generală de cunoaștere, de dezvoltare și realizare umană, autentică. Aceasta presupune și o permanentă racordare a demersului educațional la noile cerințe sociale, la contextele social-culturale și de perspectivă — care solicită o nouă competență social-umană și un nou profil spiritual al omului.

Din aceeași perspectivă, important este să se asigure transformarea vieții scolare (de la nivelul claselor, al școlii, al organizațiilor de copii și tineret) într-un cadru realmente polarizator pentru întreg sistemul activităților și preocupărilor acestora (de învățare, de muncă, de creație, de ordin cultural-general și social, specifice vîrstei) astfel încit, prin acțiunea convergentă a tuturor instituțiilor și factorilor de acțiune educativă (aflați într-o comunicare vie, multidirecționată și împlinită unitar, armonios), să se implementeze noul model uman, cu virtuțile sale directive pentru întreg planul vieții și activității lor viitoare.

Pentru aceasta, important este ca școala să devină, tot mai mult, centrul vital al activității copiilor și tinerilor, fiind, în mod real, locul dominant din viață și activitatea lor. Astfel, modelele de comportament assimilate în școală să devină nu numai modele de învățare (permanentă) ci și autentic model de viață, adoptat consecvent, generalizat, în sfera conducerilor, a activităților și preocupărilor lor. Modelele învățate în cadrul educațional organizat, prin participarea tuturor factorilor de acțiune social-educativă, trebuie să determine adeziunea totală, încit ele să penetreze și să domine comportamentele efective ale acestora, priviți ei însăși ca factori activi, integrați în diferitele contexte situaționale de muncă, de viață, de activitate social-productivă, creațoare.

De asemenea, sub aspect practic, este important ca, atât cadrele didactice, organizațiile de copii și tineret, cit și alți factori sau organisme de acțiune social-educaționale (comitetele de părinți, diferitele instituții de educație și cultură, mass-media etc.), prin activitatea lor unitară (convergentă și armonioasă), să formeze o imagine autentică asupra vieții, asupra noului model uman ideal, demn de promovat, consecvent, ca propriu model de viață.

În concordanță cu noile solicitări sociale, determinate de caracteristicile revoluției științifico-tehnice contemporane și de ansamblul virtuților umaniste ale sistemului nostru de educație și învățămînt, nu putem pierde din vedere modelul unei educații permanente organizate la nivel național. Acesta statuează un sistem de pregătire profesională permanentă, de reinnoire continuă a cunoștințelor în toate instituțiile, în toate unitățile de producție și învățămînt, angajîndu-se întregul sistem, al unităților de știință, al instituțiilor cultural-artistice, realizîndu-se virtuțile unei

educații de masă, ce cuprinde o largă mișcare culturală, a muncii și creației. Totodată, aceasta dispune de un exceptional cadru social — organizat prin Festivalul „Cintarea României”. Acesta completează virtuțile sistemului nostru național de educație și formare a omului prin muncă și creație, prin participare activă-creatoare la dinamica fenomenelor de cultură — materială și spirituală — a poporului nostru.

Prin toate acestea, omul dispune de un cimp bogat și diversificat al posibilităților realei sale afirmări multilaterale, în contextul unui neîntrerupt proces de formare cu conținuturi mereu perfectibile. Astfel, în consens cu noile accente care se impun în sistemul de educație — pe care îl determină firesc acest final de secol și lansarea secolului XXI — modelul nostru formativ este multidimensional și dinamic, suplu adaptabil, promovind — la un nou nivel calitativ — idealul personalității multilateral dezvoltate. Este modelul formativ al omului nostru nou, al personalității caracterizată prin multidimensionalitate și prin autentică plenitudine umană, prin echilibrul armonios al tuturor laturilor ei dar și prin deschidere spre nou, prin cea mai mare șansă pentru permanentă transformare în sens pozitiv, prin continuă imbogățire umană, prin plenară autoexpresie, autorealizare și desăvârșire a sa ca subiect social, angajat conștient și creator, militant activ pentru progres social-uman, participant la întregul sistem al vieții și activităților sociale.

In viziunea noastră, acest nou ideal educational — autenticul nostru model umanist al dezvoltării personalității — presupune strategiile de acțiune social-educatională consacrate împlinirii valorii sociale și umane concrete a fiecărui om, cu ansamblul său de virtuți și potentialități de dezvoltare, afirmare și autorealizare social-umană plenară, cu semnificație pozitivă pentru el și pentru colectivitate sau comunitatea socială căreia îi aparține. Astfel se definește și se împlineste real modelul educational-formativ al epocii noastre: modelul unei personalități autentice, realizate plenar, angajate social și civic-moral, patriotic, împlinite în raport armonios cu umanitatea și progresul ei.